

AMADEU VIANA

DOMINIS OPACS I ORACIONS ADJUNTES

1. *Plantejament*

La gramàtica d'una llengua (en el sentit de CHOMSKY 1981) estaria constituïda per la interacció de diversos principis bàsics, que són en l'actualitat objecte de recerca específica. Aquests principis haurien de poder donar compte de la bona formació de determinades seqüències, davant la impossibilitat d'altres. No sembla, però, que la gramàtica (entesa així) contingui regles concretes per a construccions particulars: oracions de relatiu, passives, de gerundi, etc.

Una de les conseqüències bàsiques de l'organització dels principis gramaticals és la distinció entre complements adjunts i complements argumentals.¹ Un complement adjunt és, en principi, una adjunció d'un element gramatical a l'estructura inicial, que cal diferenciar de les adjuncions creades per una regla de moviment. La tradicional heterogeneïtat (lèxica) d'aquests complements, així com la seua també reconeguda llibertat de moviments sembla derivable

1. Aquest article forma part de la tesi doctoral que vaig presentar a la Universitat de Barcelona el novembre de 1987 amb el títol de *Les oracions finals. Complementos adjunts i representacions sintàctiques*. Val a dir que aquesta és una versió revisada d'una part d'aquell treball, que no hauria estat possible sense l'ajuda i els consells de J. Rosselló i els altres companys del Grup de Lingüística Teòrica de la UAB. He d'agrair molt especialment a la Dra. Gemma Rigau la quantitat d'hores esmerçades en la lectura de la meua tesi, les seues pistes bibliogràfiques, els seus suggeriments (que formen part de la trama d'aquests fulls) i la seua paciència. Com es diu, els errors que hi pugui haver són només meus.

en part de les propietats que atribuïm al component categorial, que reserva per a les adjuncions la perifèria del sistema, i no en fixa una posició rígida.

Els complements adjunts, per definició, no són arguments de la proposició que modifiquen, i, per tant, són relativament independents del conjunt de relacions temàtiques d'una seqüència. Ara bé, les anomenades *oracions finals* semblen formar-hi un grup a banda; són l'únic cas d'adjunció oracional que sembla condicionat per una determinada distribució de papers temàtics a la seqüència principal. Si suposem que les relacions temàtiques poden estar «organitzades» aproximadament en una *Jerarquia Temàtica* com la que va utilitzar Jackendoff (1972), les oracions finals, així com els complements instrumentals i els benefactius, serien exemples del caràcter «dominant» del paper temàtic d'agent, que ocupava un lloc prominent en aquella jerarquia, i sense l'aparició del qual cap d'aquests tres tipus de complements no és interpretable. Aquesta relació acosta les oracions finals a la resta de complements argumentals, alhora que les separa de la seua classe natural, els adjunts oracionals.

Pel que sembla, a més de la presència del paper temàtic d'agent a la seqüència principal, les oracions finals poden estar «llicenciades» també per modals d'obligació o per un tipus especial de predicats, semànticament de valor modal, independentment ara de la distribució de papers temàtics a la seqüència principal. Aquest fet va ésser remarcat en el seu moment per Fabra (1956) i comentat detalladament per Coromines (1971), a propòsit de l'establiment d'una norma literària que regulés l'ús de les preposicions catalanes *per* i *per a*.

Des del punt de vista estructural, les oracions finals són una mena d'adjuncions al Sintagma Flexiu (o al Sintagma Verbal) introduïdes per la preposició *per* (o locucions de valor semblant), que només es poden construir en infinitiu (simple) o en subjuntiu. L'alternança del complementador (ple amb una oració subjuntiva, buit amb una oració infinitiva) és normal en aquests casos, i sembla lògica si considerem que el nus COMP forma amb el SF una mena de constituent discontinu. La preposició *per* en català pot introduir

també complements causals, que es construiran, alternativament, en infinitiu (simple o compost) o en indicatiu.² Això ens deixa amb les següents quatre possibilitats:

- (1) L'han despatxat per haver jugat massa.
- (2) Li ho ha permès perquè ha aprovat el curs.
- (3) L'han despatxat per reduir pèrdues.
- (4) Li ho ha permès perquè sortís una mica.

A (1) i a (3) hi ha infinitius precedits de la preposició *per*, amb valor causal en un cas, i final en l'altre. El subjecte buit de l'infinitiu (PRO) a (1) és controlat per l'argument objecte de la proposició principal; en canvi, a (3) el subjecte buit de l'infinitiu final és controlat per l'argument subjecte de la proposició principal. Aquestes diferències responen fonamentalment a una regularitat *temàtica*: les oracions finals infinitives tindran PRO controlat per un argu-

2. *Vid.* SEGARRA 1985 a propòsit de la relació aparentment simètrica entre causals i finals. No sembla que es pugui dir que les causals introdueixen sempre un fet anterior al fet indicat per la seqüència principal. Podem tenir casos com el següent, on la causal, construïda en futur, fa referència a un fet posterior a l'indicat per la seqüència principal:

- (i) L'Antoni ha arreglat el menjador perquè demà vindrà el Marcel.

Joan Mascaró em féu notar que les oracions finals (més o menys excepcionalment) també es podien construir en un temps compost:

- (ii) Te'l firmaré amb data falsa perquè hagi complert els requisits el novembre de l'any vinent.

Eventualment, a (ii) el fet indicat per la subordinada final ocorre després del fet indicat per la principal. Ací [com a (i), fet i fet] caldria tenir en compte la presència d'operadors temporals específics (els adverbis de la subordinada i el futur de l'oració principal). Encara no sabem com interactuen aquests amb el nus FLEX, responsable del marc de referències temporals en cada cas, ni com es poden integrar aquestes qüestions teòricament, però aquesta pot ésser una línia de recerca molt profitosa.

ment que rebí a la proposició matriu el paper temàtic d'agent (de manera que es pot dir que hi ha una correspondència clara entre el *control temàtic* i l'admissió d'aquests adjunts); al contrari, les oracions causals tendiran a tenir controlat el seu subjecte (si és PRO) per qualsevol argument que no rebí el paper temàtic d'agent a la proposició principal.

Aquestes simetries tenen encara un paral·lel important quan considerem les versions temporalitzades [exs. (2) i (4)]. A (2) el subjecte buit de l'oració causal pot correferir lliurement amb el subjecte de la proposició principal; a (4), en canvi, els dos subjectes han d'ésser interpretats obligatòriament com a disjunts en referència. Ens ocuparem ací amb un cert detall d'aquesta darrera qüestió.

Els exemples (2) i (4) no són un cas aïllat. El subjecte de qualsevol oració final conjugada o temporalitzada mostra el mateix rebuig a la correferència amb el subjecte de l'oració principal:

- (5) La Rosa_i va convidar la Maria_j al cine perquè pro_j la_i posés al corrent de l'afer del Pere.
 (6) *La Rosa_i va convidar la Maria_j al cine perquè pro_j la_i posés al corrent de l'afer del Pere.

La interpretació de (5) és que «l'objectiu de la Rosa en convidar la Maria al cine era que la Maria la posés al corrent»; la interpretació contrària, com fem notar a (6), és impossible. L'explicació de la gramaticalitat de (5) davant la impossibilitat de (6) —que fóra teòricament viable si els pronoms de l'oració subordinada hi fossin lliures en referència— té a veure amb casos com els de (7) i (8), estudiats per Picallo (1985):

- (7) L'Antoni_i va decidir que pro_j hi vingués.
 (8) La Rosa_i la_j va convèncer que pro_j anés a Mallorca.

A (7) i (8) el pronom subjecte de la seqüència subordinada no pot ésser correferent tampoc amb el subjecte del predicat matriu *i*, per tant, (9) i (10) són agramaticals, amb la coindexació que s'indica:

- (9) *L'Antoni_i va decidir que pro_i hi vingués.
 (10) *La Rosa_i la_i va convèncer que pro_i anés a Mallorca.

Els gramàtics tradicionals havien detectat en part aquest fenomen, i assumien implícitament que, si la versió infinitiva lligava el subjecte de l'oració matriu amb el subjecte de l'infinitiu, la versió *no concertada* feia precisament el contrari.³ Però el parell d'exemples següents complica notablement la correlació, perquè ara el subjecte pronominal de la subordinada pot correferir lliurement (o no) amb el subjecte de la principal:

- (11) L'Antoni va decidir que hi vindria.
 (12) La Rosa la va convèncer que hi aniria.

(11) i (12) resulten, a efectes de correferència, com l'exemple (2), que conté un adjunt causal. (2), (11) i (12) cauen, per tant, a l'altre costat de la sèrie (5)-(10).

Picallo (1985) (i Picallo 1984b) planteja per primera vegada el problema que observem a (7)-(12) i en dona compte en el marc de la *Teoria del Règim i el Lligam*. Picallo, però, no considera (comprensiblement) els casos de complementació adjunta, que contindrien *potencialment* bona cosa de contraexemples de la seua hipòtesi de treball. Excepcionalment, però, les oracions finals es comporten com la resta d'oracions argumentals en subjuntiu, pel que fa a la correferència dels subjectes. Tractarem de fer veure ací fins a quin punt les oracions adjuntes en general encaixen dins la hipòtesi dels *Dominis Opacs* formulada per Picallo (1985), eixamplant així l'abast de les seues observacions.

3. Aquesta argumentació implica, de fet, que existeixi una contrapartida infinitiva en tots els casos en què el subjecte de la subordinada no pugui correferir amb el subjecte de la principal, com de fet passa. Gili Gaya (1961) s'hi referí explícitament (p. 295) a propòsit de les oracions finals. La inversa, en canvi, no és una propietat necessària: no és veritat que totes les oracions infinitives tinguin una contrapartida (no infinitiva) on el subjecte de la subordinada no pugui correferir amb el subjecte de la principal.

2. Nus

Els Principis de la Teoria del Lligam estableixen que un pronominal ha d'ésser lliure en referència dins la seua categoria rectora, i que una anàfora ha de quedar lligada dins aquest domini.⁴ Que un pronominal sigui lliure dins la seua categoria rectora implica que pugui correferir lliurement amb qualsevol element de fora d'aquest domini, i el contrari passa amb les anàfores: si han de quedar lligades dins la seua categoria rectora, llavors no podran correferir amb cap element de fora d'aquest domini. En principi, aquesta és la situació que tenim a (11) i (12), així com en els casos següents:

(13) [La Rosa_i estava segura [que pro_{i,j} la_{j,i} convenceria]].

(14) [La Rosa_i creia [que pro_{i,j} l_{j,i}'havia vista]].

A (13) i (14) el pronominal subjecte i el clític han d'ésser obligatòriament disjunts en referència, pel segon principi de la Teoria del Lligam. Però poden correferir amb qualsevol element de fora de la seua categoria rectora. Quan *pro* a (13) (i (14)) correferix amb el subjecte de l'oració principal (primer cas), el clític no hi pot correferir; i, a la inversa, quan *pro* a (13) (i (14)) és disjunt en referència del subjecte de l'oració principal (segons cas), el clític hi pot correferir, com indiquem. També podria donar-se el cas, lògicament, que ni el pronominal subjecte ni el clític correferissin amb el subjecte (o l'objecte) de la proposició matriu per raons pragmàtiques.

Per altra banda, PRO és un element pronominal i anafòric a la vegada, que no té categoria rectora per definició. La seua aparició com a subjecte dels infinitius ve donada pel fet que aquesta és una posició no regida, ja que el nus Flexió d'una frase infinitiva no regéix la posició del subjecte. Segons Chomsky (1981), PRO ha d'aparèixer en *dominis transparents*, on no tenen efecte els Principis de la Teoria del Lligam. Al contrari, els dominis en què els pronomi-

4. Vid. CHOMSKY 1981 per a la definició original de categoria rectora i PICALLO 1985 per a l'aplicació que se'n fa acf.

nals són lliures i les anàfores han de quedar lligades seran *dominis opacs* a efectes de l'aplicació dels Principis de la Teoria. Les oracions subordinades d'(11)-(14), i almenys els adjunts causals, constitueixen, per tant, *dominis opacs* en la mesura que els pronominals inclosos (i les anàfores, en el seu cas) responen a les relacions de correferència exigides.

La investigació de Picallo (1985) ha mostrat la formació de *dominis transparents* també en oracions conjugades o temporalitzades, en casos com (7)-(10), de més amunt, o (15), ací mateix:

(15) [pro_i desitja [que pro_i vingui]].

Com abans, a (15) el pronominal subjecte de l'oració subordinada no pot correferir amb el subjecte de l'oració matriu, en aparent contradicció amb els Principis del Lligam. Pel que sembla, (15) funciona, pel que fa a la correferència del subjecte de la subordinada, com un sol *domini de lligam*: *pro* es comporta com si la seua categoria rectora fos l'oració principal, en comptes de la subordinada, com esperaríem. Picallo argumenta que el subjuntiu d'oracions com (7)-(10) i (15) és el responsable de la creació d'un nou *domini de lligam* en què els pronominals no poden correferir i les anàfores han de quedar lligades. Una oració subordinada en subjuntiu, per tant, constituïria un *domini transparent* per al seu subjecte a efectes de l'aplicació dels Principis de la Teoria del Lligam.

La hipòtesi de Picallo contempla crucialment la possibilitat que el subjuntiu en aquests casos formi una *cadena temporal* amb l'operador *temporal* del nus Flexió de l'oració principal i que en aquest context la categoria rectora pertinent per al subjecte de la subordinada pugui ser la mateixa oració principal.⁵ Un bon argument, en aquesta línia,

5. Hi ha casos, com el següent, plantejat per Picallo (1985), on no hi ha cap nus FLEX, a banda del subjuntiu, i en canvi la referència disjunta es produeix:

(i) El seu_i desig que pro_i vingui.

és el fet que el subjuntiu, com l'infinitiu, i a diferència justament de l'indicatiu, no pot formar proposicions gramaticals:

- (16) *Anar a Banyoles.
- (17) *Anéssim a Banyoles.
- (18) Anàvem a Banyoles.

(16) i (17) caurien del mateix costat. Tant els infinitius com els subjuntius necessitarien l'aparició d'un altre nus FLEX en un domini superior que els llicenciés:

- (19) És divertit anar a Banyoles.
- (20) Seria divertit que anéssim a Banyoles.

Seguint Picallo, el nus Flexió dels infinitius i dels subjuntius estaria mancat de referència específica des del punt de vista de l'organització temporal.⁶ Però infinitius i subjuntius diferirien sobre-

Caldria conèixer amb més detall l'estructura dels SNs (i, concretament, el paper que hi fan els articles, definits i indefinits, en comparació del paper que fa el nus FLEX en l'oració, probablement) per poder contrastar (i) amb els exemples del text. Sembla que la presència de l'article indefinit convertiria una frase de l'estil de (i) en dubtosa, si no agramatical:

- (ii) ²Un desig del Jaume que vingui.

Aquesta, de fet, seria una altra línia de recerca. Renunciem ací a considerar altres tipus de subjuntius, com ara el de les oracions de relatiu, tot i que fóra interessant comparar-ne la distribució [*vid.*, per exemple, la remarca de Fabra (1956) sobre l'alternança *futut/subjuntiu* (p. 102) i també el que apunta Rigau (1980)].

6. Aquesta potser seria una interpretació generativa de la vella distinció entre *temps* i *mode*, termes utilitzats indistintament al llarg del text. Notem de passada que en italià i en certs dialectes castellans l'infinitiu pren el valor de l'imperatiu. Sembla que una entonació particular (característica de les modalitats en sintaxi) forma part de la gramaticalitat de l'imperatiu, que de fet pren formes d'altres modes de la conjugació. Fabra (1956) comenta que «el subjuntiu és obligat en la forma negativa del l'imperatiu»:

- (i) No hi vagis.

tot en la possibilitat de regir el seu subjecte: el nus Flexió d'una oració subjuntiva comptaria amb concordança, i la posició del subjecte seria una posició regida (i en aquesta mesura les oracions en subjuntiu són oracions conjugades); el nus Flexió d'una oració infinitiva no regiria, com hem dit, la posició del seu subjecte (i en aquesta mesura, per tant, les oracions infinitives són oracions no conjugades).

Picallo redefineix la noció de categoria rectora i proposa un parell de principis que estipulen la formació de *cadena temporal* i de *dominis de lligam* per adequar la Teoria als problemes presentats.⁷ La nova formulació permet llavors predir la següent asimetria:

(21) *[L'Antoni_i esperava que [pro_i el_i convencés]].

(22) [L'Antoni_i esperava que [pro_i el_i convencés]].

(i) contrasta amb (17), del text; però ací (i en els altres casos comentats) la intervenció d'algun tipus d'operador (la negació, l'imperatiu) ja llicenciaria el subjuntiu, a diferència dels exemples del text.

7. *Vid.* PICALLO 1985, especialment les ps. 65-68 i 72 per a determinades suposicions respecte a la creació de cadenes que no discutirem ací. S'ha apuntat des d'algun cantó (SUÑER 1986, o BONET 1986, per exemple) que en realitat els pronominals en posició de subjecte de les oracions subjuntives no contravenen al segon principi de la Teoria del Lligam, si es considera que la seua pròpia oració (en subjuntiu) és la categoria rectora pertinent, on els pronominals han d'ésser lliures i les anàfores han de quedar lligades. De fet, la hipòtesi de Picallo (1985) planteja tota una altra qüestió: per quina raó els pronominals en aquella posició *no* poden correferir amb un argument *fora* d'aquest domini, sistemàticament.

Concretament, Suñer (1986) suposa que la raó d'aquesta impossibilitat és fonamentalment semàntica (és a dir, que té a veure amb les relacions temàtiques implicades), i no configuracional, però no argumenta enlloc aquesta hipòtesi. Tot compte fet, no hi ha res en l'argumentació de Picallo que obligui a inferir que les relacions temàtiques ni facin cap paper en la creació de *dominis transparents*, encara que l'explicació formal de l'autora sigui ben bé una altra. Com provarem més endavant al text, i com es dedueix de la informació que proporciona Picallo (1985), la creació de *dominis transparents* té a veure amb la formació de determinats àmbits que inclouen un verb i els seus arguments, o un tipus de complements pseudo-argumentals, precisament.

Tant a (21) com a (22) el subjuntiu formaria una cadena temporal amb l'operador del nus FLEX de la frase matriu, i la subordinada constituïria un domini transparent per al seu subjecte. *pro*, per tant, a (21) no pot correferir amb el subjecte de la frase matriu, pel segon Principi de la Teoria del Lligam, en la mesura que tots dos (pronominal i SN lèxic) comparteixen la mateixa categoria rectora. Però la situació canvia a (22): l'oració subordinada constitueix (i constituïria també en indicatiu) un domini opac per al seu objecte, en la mesura que és la cadena temporal mínima que conté un subjecte accessible, *i.e.* el mateix argument subjecte o l'element nominal de FLEX. El domini de lligam del subjecte d'una oració en subjuntiu és l'oració matriu, però el domini de lligam de l'objecte és la mateixa oració que el conté. Per això el clíctic de (22) pot correferir (com podria no fer-ho) amb el subjecte de l'oració principal.

Picallo (1985) anomena el fenomen detectat a (21), una mena de referència disjunta obligatòria, *obviació*. La seua hipòtesi permet suposar que l'aparició del subjuntiu provocarà de manera uniforme l'obviació, però això no és així en un bon nombre de casos, que involucren precisament oracions adjuntes.⁸ Excepcionalment, les oracions finals conjugades manifesten sistemàticament l'obviació, en

8. Picallo considera alguns casos problemàtics de subjuntius en complements argumentals:

- (i) Dubtava que telefonés.
- (ii) El Joan es preguntava què hagués fet (ell) en aquelles circumstàncies.
- (iii) El Joan explica que hagués parlat amb el Pere si hagués arribat abans.

A (i) la presència d'un verb amb valor de predicat negatiu inhibeix la creació d'un domini transparent en la subordinada, malgrat exigir-hi el subjuntiu, i els subjectes pronominals de la subordinada i de la principal podrien correferir. A (ii) i a (iii) el subjuntiu opac de la subordinada és de fet equivalent al condicional (*baguera/hauria*): en el primer cas la subordinada conté un interrogatiu al COMP; en el segon, l'operador condicional provoca l'aparició d'aquest temps a la subordinada. En tots dos casos els subjectes poden correferir. Aquestes dades, que Picallo comenta marginalment, són prou coherents amb el que més endavant exposarem al text i permetrien eixamplar encara la recerca.

contrast obert amb altres subjuntius en proposicions no argumentals per definició.

Considerem els casos següents:

- (23) [[Quan pro_i vingui] pro_i farà el dinar].
 (24) [[Encara que pro_i arribi tard] pro_i farà el dinar].
 (25) [[Després que pro_i descarregui els paquets] pro_i parlarà amb ella].
 (26) [[Si pro_i hi anés] pro_i veuria les palmeres].
 (27) [pro_i prendrà notes [fins que pro_i arribi a Roma]].

Els subjuntius de (23)-(27) rebutgen tan sistemàticament l'obviació com la manifestaven els exemples amb oracions finals comentats abans. (28) és agramatical, amb la coindexació que s'indica:

- (28) *[pro_i li_i ho ha permès [perquè pro_i sortís una mica]].

(23)-(28) ens presenta un doble problema: si volem estendre la hipòtesi de Picallo als subjuntius dels complements adjunts, haurem d'explicar com és que els casos de (23)-(27) no manifesten l'obviació; i, al contrari, si volem limitar la hipòtesi de Picallo als subjuntius dels complements argumentals, no tindrem explicació per als adjunts finals, que la manifesten sistemàticament.

Hi ha un altre conjunt de dades potencialment també problemàtic per a la hipòtesi dels dominis opacs; és un fenomen ben conegut que un operador *negatiu* pot provocar l'aparició del subjuntiu en un domini subordinat:⁹

- (29) No crec que vingui.
 (30) No he dit_i que telefoni ($dir_i = \llafirmar\gg$).
 (31) *Crec que vingui.
 (32) *He dit_i que telefoni ($dir_i = \llafirmar\gg$).

9. *Vid.* els treballs clàssics de BOSQUE 1980 i MANTECA 1981. Ací hi ha implicat el fenomen que rebia el nom d'*Elevació de la negació*. *Vid.* també PICALLO 1984a, a propòsit de problemes d'abast de quantificadors en aquest context.

Les contrapartides en subjuntiu sense la negació són agramaticals en la mesura que ni *creure* ni *dir*₁ no poden seleccionar una oració subordinada amb aquesta especificació temporal. Ara bé, resulta que aquest subjuntiu no provoca l'obviació, malgrat aparèixer en complements tan argumentals com els exemples comentats més amunt:

(33) [pro_i no crec [que pro_i vingui]].

(34) [pro_i no he dit_i [que pro_i telefoni]].

(33) i (34) contrasten, en principi, amb casos com (15) o (21). No serien excepcions a la regla de l'obviació si consideràvem que ací no hi ha cadena temporal pròpiament dita, en la mesura que el subjuntiu no és inherent a la preposició subordinada, sinó causat per la presència d'un operador a la frase matriu. Però aquesta reflexió ens pot portar més lluny.

Hi ha un tipus de complements adjunts excepcionalment sensibles a aquesta mena de subjuntius no obviats provocats per la presència d'un operador. El fenomen també és conegut; la presència de la negació a l'oració principal pot provocar el subjuntiu en una oració causal (la presència de l'auxiliar *haver* ens permet menystenir la possible interpretació final):

(35) No ho he dit perquè hagi vingut.

(36) *Ho he dit perquè hagi vingut.

Exactament com abans, la contrapartida en subjuntiu sense la negació provoca la agramaticalitat de la seqüència. Les raons de (36) són, però, diferents de les raons de (31) i (32): allà era el verb principal qui rebutjava el subjuntiu, ací és la proposició adjunta qui ho fa. En tots dos casos, en canvi, la presència d'un operador negatiu provoca l'aparició del subjuntiu; i ací tampoc no es manifesta l'obviació:¹⁰

10. El subjuntiu de les frases causals és optatiu, però, a diferència del subjuntiu dels complements argumentals en aquest context. Per això la frase següent és agramatical:

(37) [pro_i no ho he dit [perquè pro_i hagi vingut]].

(35)-(37) poden ésser la pista per «salvar les aparences» del doble problema presentat per (23)-(28). La notícia de la presència d'un subjuntiu en complements argumentals com (23) i (24) provocat per la negació no aclareix la disjuntiva dels adjunts, certament. Però resulta que el subjuntiu no obviatiu de (37) és propi només dels adjunts causals. No coneixem cap més tipus d'adjunt sensible a la presència d'un operador negatiu en un domini superior:

(38) Va fer el dinar quan va arribar.

(39) *No va fer el dinar quan arribés.

(40) El trobarà a casa si s'afanya.

(41) *No el trobarà a casa si s'afanyés.

(38)-(41) mostren una sensibilitat diferent a (35)-(36). Allà el subjuntiu sense la negació feia agramatical la seqüència; ací la hi fa amb la negació. Per alguna raó, el nus FLEX d'una oració causal respon a la presència de l'operador negatiu, però no s'esdevé així amb els altres tipus oracionals presentats. Hi ha un altre conjunt de dades, relacionat directament amb aquest, que pot ser rellevant pel que fa al cas. Considerem els dos casos següents:

(42) Encara que arribi tard perquè tingui feina farà el dinar.

(43) Quan llegeixi una carta perquè sigui de la Maria el felicitaré.

A (42) i (43) hi ha sengles proposicions subordinades adjuntes que contenen cadascuna una proposició causal. A (42) l'oració

(i) *No crec que ve.

Aquest problema té una certa repercussió teòrica, pel que fa a la distinció entre complements argumentals adjunts, i a la relativa independència del nus FLEX en el cas d'aquests últims.

adversativa es construeix en subjuntiu, i així es construeix també la causal; a (43) la temporal també es construeix en subjuntiu, i arrossega la causal igualment. Independentment del que argumentem ara, cap d'aquests subjuntius no provoca l'obviació. Fa l'efecte que el subjuntiu de la causal en cada cas és una conseqüència del subjuntiu de la proposició que l'inclou i una manifestació d'aquesta dependència.

Però hi ha una diferència més important entre les frases causals i la resta d'adjunts. Les frases causals es construeixen canònicament en indicatiu [ex. (36)], mentre que la resta d'adjunts es poden construir canònicament en subjuntiu o no, segons els casos. Els exemples pertinents són precisament (23)-(28), (38), (40), (42) i (43). Si els adjunts de (39) i (41) no són sensibles a la negació en un domini superior, i si l'adjunt causal, en canvi, és sensible a l'operador FLEX (subjuntiu) de l'adjunt que l'inclou, és perquè els subjuntius que considerem són qualitativament diferents en cada cas. Ho provaria el fet que en molts dialectes catalans no es construirien en subjuntiu alguns dels adjunts comentats més amunt; i moltes gramàtiques encara recullen exemples històrics d'aquesta alternança:

- (44) Quan vindrà farà el dinar.
- (45) Després que descarregarà els paquets parlarà amb ella.
- (46) Prendrà notes fins que arribarà a Roma.

Un dels altres adjunts, l'adversatiu, que no tolera l'alternança subjuntiu/futur, admet, en canvi (amb diferències de sentit), l'alternança subjuntiu/indicatiu:

- (47) Encara que arribi tard, fa el dinar.
- (48) Encara que arriba tard, fa el dinar.

I l'altre adjunt que no tolera l'alternança subjuntiu/futur, el condicional, manifesta severes restriccions temporals. Aquest adjunt rebutja sistemàticament el present de subjuntiu, però accepta, en canvi, l'alternança subjuntiu/indicatiu, en passat, recollida per les gramàtiques:

- (49) *Si hi vagi, veurà les palmeres.
- (50) Si hi anés, veuria les palmeres.
- (51) Si hi anava, veuria les palmeres.

Això fa pensar de seguida en la diferència qualitativa entre els subjuntius d'aquests adjunts i el subjuntiu dels adjunts causals i fa pensar, naturalment, en els fenòmens de *correspondència temporal*. Si això és així, la *cadena temporal* proposada per Picallo (1985) explica uns fets molt diferents dels observats quan hi ha en joc operadors temporals específics, o l'operador negatiu.

3. *Desenllaç*

En primer lloc, l'anomenada *correspondència temporal* no és suficient per explicar el subjuntiu inherent dels complements argumentals. Picallo (1985) no oblida aquest fenomen quan mira de provar «l'autonomia» referencial de l'indicatiu davant el subjuntiu. Qualsevol de les opcions següents fa bona la seqüència:

- (52) Sap que telefona.
- (51) Sap que telefonarà.
- (54) Sap que ha telefonat.
- (55) Sap que havia telefonat.
- (56) Sap que haurà telefonat.
- (57) Sap que telefonava.
- (58) Sap que va telefonar.

Aquesta exhibició temporal és rigorosament impossible si la seqüència subordinada es constitueix en subjuntiu:

- (59) Desitja que telefoni.
- (60) *Desitja que telefonés.
- (61) *Desitja que hagués telefonat.

De les tres opcions, dues són agramaticals. Les relacions temporals establertes a (52)-(58) són de *correspondència temporal*: el nus FLEX

de l'oració subordinada, en indicatiu, disposa d'autonomia referencial per establir amb la proposició matriu un marc temporal específic. A (59)-(61) les possibilitats són més limitades, en la mesura que el subjuntiu no disposa d'autonomia referencial, com assenyala Picallo. Però l'indicatiu i el subjuntiu en cada cas han estat seleccionats de manera idiosincràtica per cada predicat matriu, independentment de les relacions temporals específiques. De fet, el subjuntiu també és sensible a la *correspondència temporal*. La agramaticalitat de (60) i (63) [davant la bondat de (59) i (62)] prova que el subjuntiu respon almenys a la distinció passat/present:

(62) Desitjava que telefonés.

(63) *Desitjava que telefoni.

Els fenòmens de correspondència temporal van per un cantó (a part ara el fet que l'indicatiu tingui més «autonomia»), i la selecció de l'indicatiu i el subjuntiu per un altre. En el cas dels complements argumentals, aquesta és una propietat lèxica dels verbs principals, transgredida en els dos casos següents (que no trenquen, doncs, el marc de referències temporals, sinó les propietats de subcategorització pertinents):

(64) *Sap que telefoni.

(64) *Desitjava que venia.

En segon lloc, caldria saber què s'entén per correspondència temporal en el marc de la *Teoria del Règim i el Lligam*. Chomsky (1986) deixa entendre que els complements adjunts podrien estar «licenciats» com a predicats d'algun element de la frase matriu, probablement algun element de FLEX, seguint Rothstein (1983). Si tenim en compte, amb Stowell (1981), el paper bàsic que fa el nus FLEX en el processament de les oracions, s'entén que la correspondència temporal pugui col·laborar a «licenciar» les oracions adjuntes mitjançant relacions entre elements dels respectius nusos FLEX, o d'alguna altra manera.¹¹

11. Caldria considerar els tipus oracionals adjunts com un feix de relacions

De fet, cada adjunt estableix amb la proposició principal unes relacions diferents. En el cas dels adjunts temporals, la presència d'adverbis com *després*, *sempre* o *només*, seguits de proposicions (conjugades o no) explicaria que poguessin funcionar com a predicats del nus FLEX de l'oració principal i explicaria d'alguna manera la selecció del temps en cada cas. En la mesura que *quan* demana només proposicions conjugades podríem suposar que omple el nus COMP, i des d'aquesta posició té abast lògic sobre tota la seqüència, a més de les implicacions que se segueixen respecte a la proposició principal. Però hi ha una dada no causal que s'ha de tenir en compte pel que fa a l'aparició del subjuntiu. Considerem les correspondències següents:

- (66) El Joan la convidarà a la festa quan rebi la carta.
- (67) *El Joan la convidarà a la festa quan rep la carta.
- (68) El Joan la va convidar a la festa quan va rebre la carta.
- (69) *El Joan la va convidar a la festa quan rebés la carta.

Per descomptat, les relacions temporals permeses (i prohibides) a (66)-(69) segueixen una pauta estable. De manera regular, el subjuntiu d'una subordinada temporal apareix, en relació amb el futur, en un altre subjuntiu, i eventualment en relació amb modals.¹² Jackendoff (1972) ja va remarcar que el futur i el condicional tenien valor d'operadors modals, a propòsit d'uns problemes d'opacitat. De manera que la relació entre el subjuntiu (no obviatiu) d'aquests adjunts i determinats operadors modals sembla clara.

El cas dels adjunts condicionals és alhora més senzill i més

---

entre el nus FLEX i el nus COMP, i al seu torn entre aquests i la preposició (o adverbi) que els precedeix. FLEX i COMP formarien, seguint Stowell (1981), una mena de constituent discontinu; de manera que cada tipus conegut implicaria una disposició particular dels elements de FLEX i, correlativament, dels elements que poden ocupar el COMP.

12. No pretenem fer ara un estudi exhaustiu de les possibilitats de correspondència temporal, que, d'altra banda, sense un suport teòric més gran, podria semblar un *passé-partout*. El tema no és nou, però ha estat certament menystingut.

complex. Més complex perquè les correspondències temporals abracen una gamma més àmplia de casos; més senzill, perquè resulta que el subjuntiu apareix en companyia d'un condicional a la frase matriu, i aquest al seu torn en relació amb *si*. Naturalment, el valor d'operador lògic de *si* (que ompliria, com *quan*, el nus COMP de la subordinada) justificaria aquestes connexions; i llavors el subjuntiu d'aquests adjunts s'explicaria per la presència de determinats operadors lògics, o elements de valor modal, a partir d'unes pautes poc conegudes encara. No seria cap excepció el subjuntiu dels adjunts amb *encara*, per la intervenció d'un adverbi-operador seguit d'una proposició, que prendria el valor d'un predicat adjunt. La distinció entre l'indicatiu i el subjuntiu dels adjunts amb *encara* [exs. (47) i (48)] ha estat considerada com una diferència de dependència estructural: ¹³ l'adjunt concessiu en indicatiu (en la mesura que és més «autònom» referencialment) seria un complement extern; l'adjunt concessiu en subjuntiu seria intern.¹⁴

13. Manteca (1981), en un marc teòric diferent del nostre, comenta aquesta diferència en termes de la distinció entre coordinació/subordinació (i no és l'únic; *vid.* el seu treball i les referències que hi fa). *Vid.* també BONET-SOLÀ 1986, a propòsit d'aquest problema.

14. Si prenem com a punt de referència el nus FLEX de l'oració principal, l'adjunt concessiu en indicatiu seria un complement extern (en la mesura que seria més autònom referencialment), i l'adjunt concessiu en subjuntiu seria un complement intern, referencialment dependent del nus FLEX de l'oració principal. Considerada en els seus propis termes, aquesta qüestió escapa a l'àmbit d'un tipus oracional concret per esdevenir un assumpte de considerable pes teòric en haver de valorar la posició i el nivell d'inserció dels adjunts en general. Com encara han recollit alguns gramàtics tradicionals, entre ells Badia (1962), recordant la disposició del problema en llatí, la qüestió es planteja en els mateixos termes quan es tracta d'una oració causal (*vid.* la seua distinció entre *causa lògica* i *causa real*, que caldria reconsiderar, a partir de la presentació de noves dades). *Vid.* també FABRA 1956 a propòsit del mateix tema amb oracions condicionals, i la remarca explícita del DLC (1982) sobre la distinció entre *mentre* i *mentre que*. *Vid.* l'excellent aproximació a aquesta qüestió de HAEGEMAN 1984 i HAEGEMAN-WEKKER 1984, en el marc de la *Teoria del Règim i el Lligam*. Els autors plantegen per primera vegada el problema en termes de configuracionalitat, utilitzant una proposta de Reinhart (1983). Trien en un cas diversos tipus d'oracions condicionals per fer veure les diferents dependències estructurals en relació amb l'aparició de verbs modals (que ocuparien, eventual-

Aquesta casuística pretén demostrar dues coses: primera, que el subjuntiu d'aquests adjunts és diferent qualitativament del subjuntiu accidental que apareix a les frases causals (i del subjuntiu inherent dels complements argumentals). I, segona, que els diferents tipus d'adjunts que coneixem es construeixen canònicament segons unes pautes (encara poc explorades) que depenen de principis de bona formació de la gramàtica, com la predicació, la presència d'operadors, el nivell d'adjunció o altres; de manera que la tria del subjuntiu o de l'indicatiu en aquests casos no és una propietat del verb de la proposició principal.

Ara, les oracions finals (conjugades) es construeixen canònicament en subjuntiu (independentment del temps que aparegui a la seqüència principal), i només en subjuntiu, a diferència de la resta d'adjunts. Com en tots els altres casos (incloent-hi ara també els complements argumentals), són sensibles a unes regles mínimes de correspondència temporal [*vid.* exs. (59)-(60), (62)-(63)]:

(70) El Joan la convidarà a la festa perquè conegui el Lluís.

(71) El Joan la va convidar a la festa perquè conegués el Lluís.

Si suposem que el subjuntiu dels adjunts que acabem de comentar és el resultat de la interacció d'una sèrie de principis de bona formació de les seqüències, com la predicació o altres, el subjuntiu de les frases finals cau fora d'aquest context, perquè aquest és l'únic temps disponible i per la seua resposta positiva a l'obviació. En això els adjunts finals s'assemblen als complements argumentals estudiats per Picallo (1985). Els adjunts causals, d'altra banda, es construeixen canònicament en indicatiu, i només accepten el subjuntiu en relació amb un operador negatiu (o un altre subjuntiu) en un domini

---

ment, el nucli de FLEX), i en l'altre cas utilitzen les proves de Reinhart (1983) sobre correferències entre pronominals i SNs per demostrar les diferències configuracionals entre diversos tipus d'oracions adjuntes. Em vaig ocupar molt sumàriament d'aquesta qüestió a *Les oracions finals...*, però tot plegat va resultar susceptible de millora.

superior. En aquest sentit, finals i causals constitueixen casos a part per raons diferents. Els finals perquè exigeixen el subjuntiu; els causals perquè només l'admeten accidentalment. I resulta que en això finals i causals s'acosten als complements argumentals, que adés són sensibles a la presència d'un operador negatiu [exs. (29)-(32)], adés apareixen en subjuntiu i manifesten l'obviació. Com hem mirat de provar, el subjuntiu de la resta d'adjunts rep una explicació independent d'aquests fets.

Efectivament, el dilema de l'obviació i els adjunts que plantejàvem abans té a veure amb el subjuntiu accidental dels adjunts causals; però també, naturalment, amb les condicions d'aparició del subjuntiu no obviatiu dels altres casos. Mostrant les diferències entre l'un i els altres hem destapat una semblança encara més significativa. Molt bé: ni el subjuntiu accidental dels adjunts causals ni el subjuntiu propiciat per principis de bona formació de la resta d'adjunts no manifesten l'obviació. Però allà el subjuntiu apareixia en relació amb l'operador negatiu (o amb un altre subjuntiu), i ací apareix en relació amb operadors lògics o elements de valor modal. Picallo (1985) va assenyalar que determinats contextos modals provocaven opacitat en complements argumentals en subjuntius que serien altrament sensibles a l'obviació. De manera que sembla haver-hi una relació entre l'aparició d'elements de valor modal i l'aparició de subjuntius no obviatius: els casos assenyalats per Picallo, el subjuntiu accidental de les frases casuais, i el subjuntiu de la resta d'adjunts, propiciat per una sèrie de principis de bona formació.

En tots aquests casos la intervenció d'operadors lògics (*si, sempre, encara*) o elements de valor modal (la negació, el futur, un altre subjuntiu o els mateixos verbs modals) sembla provocar l'opacitat del subjuntiu, la mateixa opacitat del subjuntiu en complements argumentals provocada per la negació en un domini superior. Únicament els adjunts finals escapen a aquesta generalització, en la mesura que no podem dir que participi cap d'aquests elements en l'aparició del subjuntiu; el resultat és que el subjuntiu transparent de les frases finals recorda el subjuntiu transparent dels complements argumentals típicament obviatiu.

Ara podem abordar la solució del dilema: cap dels casos adduïts a (23)-(27) no constitueix una contraexemple a la hipòtesi de Picallo (1985); de fet, el subjuntiu de les frases finals ens permet d'exemplar-ne el camp de predicció, perquè disposem d'una explicació independent per als altres subjuntius. En conclusió, la creació de nous *dominis de lligam* és condicionada a la intervenció d'operadors lògics o d'elements amb valor modal capaços de constituir *cadenaes temporals* on el subjuntiu creat per aquests ja no constitueixi un *domini transparent* a efectes de l'aparició dels Principis de la Teoria del Lligam.

Com hem fet notar abans, l'aparició d'un subjuntiu en un domini superior pot arrossegar el subjuntiu en una frase causal. Els exemples pertinents eren (42) i (43), repetits ací:

- (72) Encara que arribi tard perquè tingui feina farà el dinar.
- (73) Quan llegeixi una carta perquè sigui de la Maria el felicitaré.

Aquest fenomen s'observa ocasionalment quan l'últim adjunt subordinat no és causal:

- (74) Encara que tingui feina quan arribi fa el dinar.

Tant el subjuntiu de les frases causals com el possible subjuntiu d'altres adjunts pot estar provocat per un altre subjuntiu en un domini superior. Aquesta mena de *cadenaes* també s'estableixen a partir de subjuntius dels que provoquen obviació, tant si són complements argumentals com si són frases finals:

- (75) Prefereixo que vingui perquè ho hagi provat.
- (76) Prefereixo que ho provi quan vingui.
- (77) Ho va fer perquè hi arribés tard perquè hagués tingut feina.
- (78) Ho va fer perquè tingués feina quan hi arribés.

Els segons subjuntius de (75)-(78) són conseqüència dels primers, de manera uniforme.¹⁵ De fet, els subjuntius no obviats s'assemblen en la seua resposta positiva a la formació d'aquestes cadenes. Els subjectes de les segones oracions subordinades de (75)-(78) poden correferir (o no) amb els subjectes de les primeres o amb els subjectes de les proposicions principals. Però cap dels subjuntius sensibles a l'obviació no podria formar-se com a conseqüència d'una d'aquestes cadenes. Sembla que els subjuntius sensi-

15. Curiosament, no totes les oracions causals en subjuntiu dependents d'un altre operador subjuntiu provoquen seqüències gramaticals, com els exemples del text. Ací en tenim algunes mostres:

- (i) ^{??}Vol que telefoni perquè sàpiga el número.
- (ii) ^{??}La va convidar perquè li contés la pel·lícula perquè l'hagués vista.

Si (i) i (ii) són agramaticals és probablement perquè les oracions causals poden construir-se canònicament com a adjuncions a diferents nivells de l'estructura de la frase, i algun d'aquests nivells resulta incompatible amb l'abast de l'operador subjuntiu de la frase immediatament anterior. Deixant de banda altres lectures, (i) i (ii) serien bones amb la subordinada causal construïda simplement en indicatiu: llavors podria entendre's com una adjunció perifèrica a l'oració principal, al seu torn en indicatiu. Si el subjuntiu en una causal expressa només la dependència d'un altre operador en subjuntiu, aquesta és precisament l'operació que es rebutja en els exemples anteriors.

La diferència interpretativa entre les dues causals següents és imputable també al diferent nivell d'adjunció:

- (iii) Estova la seua dona perquè vaig parlar amb ella.
- (iv) Estova la seua dona, perquè vaig parlar amb ella.

Justament la versió més «perifèrica» tolera estar encapçalada amb *ja que*, i rebutja sistemàticament el subjuntiu:

- (v) Estova la seua dona, ja que vaig parlar amb ella.
- (vi) *No estova la seua dona ja que hagi parlat amb ella.

No és casual, com hem comentat, que hi hagi una relació entre determinats encapçalaments dels adjunts i determinades (im)possibilitats temporals.

bles a l'obviació són requerits, a diferència dels altres, pel seu predicat principal, o bé constitueixen canònicament un tipus, les frases finals, i llavors ja no és el cas que reaccionin a aquestes operacions.

Aquests subjuntius en cadena es poden reproduir amb complements argumentals sensibles a la negació:

(79) No crec que vingui perquè ho hagi provat.

(80) No dic que ho provi quan vingui.

I, naturalment, si el subjuntiu intermedi exigeix el subjuntiu en la subordinada, es produeix aparentment el mateix efecte en cadena:

(81) No crec que lamenti que vingui.

(82) No crec que desitgi que ho provi.

Els segons subjuntius de (81) i (82) són transparents, a diferència dels primers, i estan condicionats només pel verb del domini immediatament superior. Són immunes als efectes de la negació, que només afecta els predicats intermedis. De fet, un subjuntiu transparent inhibeix la precipitació del subjuntiu en un argument seu. El parell d'exemples següents és significatiu:

(83) *Prefereixo que cregui que vingui.

(84) *Ho va fer perquè cregués que tingué feina.

(83) i (84) són obertament agramaticals, però les seues contrapartides amb l'últim complement argumental en indicatiu són bones:

(85) Prefereixo que cregui que ve.

(86) Ho va fer perquè cregués que tenia feina.

Els subjuntius transparents de (85) i (86) són incapaçs de provocar el subjuntiu de la subordinada. Això encara parla en favor de la diferència entre els subjuntius de Picallo (1985), incloent-hi els adjunts finals, i la resta, insensibles a l'obviació. Però aquesta és una

dada que també cal tenir en compte a l'hora de considerar les diferències entre complements adjunts i complements argumentals: la agramaticalitat de (83) i (84) contrasta amb la bona formació de (75)-(78). En el primer cas el subjuntiu transparent inhibia la precipitació del subjuntiu en un argument seu; en el segon, en permetia la precipitació en un adjunt. Naturalment, en la mesura que l'aparició del subjuntiu dels adjunts respon a principis molt diferents de l'aparició del subjuntiu dels complements argumentals, les diferències entre (83)-(86) i (75)-(78) s'expliquen amb relativa facilitat.

4. *Postilla*

Picallo (1985) havia parlat de determinats contextos modals que provocaven opacitat en complements argumentals en subjuntiu que serien altrament sensibles a l'obviació, i hem aprofitat més amunt aquesta dada per explicar l'opacitat de determinats subjuntius dels adjunts davant la transparència d'altres. Els exemples pertinents de Picallo (1985) eren els següents:

- (87) Lamentava que pogués produir una falsa impressió.
- (88) Espero que pugui deixar de fumar.

Segons l'argument de Picallo (1985), a (87) i (88) la interpretació epistèmica dels modals provoca l'opacitat del subjuntiu, en la mesura que aquests ocupen el nucli de FLEX,¹⁶ i per això el subjecte de la

16. Segons Picallo (1985), que desenvolupa en això intuïcions d'altres autors (*vid.* ps. 215 i ss.), els modals en la seua lectura epistèmica ocupen el nucli de FLEX; mentre que en la seua lectura no epistèmica es comporten com a *predicats adjunts* i constitueixen una mena de *complex verbal* amb el verb de la proposició que modifiquen, i poden col·laborar en l'assignació de paper temàtic al subjecte. Aquesta situació ha estat adduïda com una prova més de la composicionalitat a l'hora d'ajustar el paper temàtic de l'argument extern del verb. A banda d'això, els modals no epistèmics es comportarien com la sèrie de verbs aspectuals a tots els efectes sintàctics, i podrien participar dels processos de *reestructuració*.

subordinada i el subjecte de la principal poden correferir en cada cas. Aquesta dada ens pot servir també per reforçar la diferència entre les oracions adjuntes i els complements argumentals, pel que fa a les relacions que estableixen els seus respectius nusos FLEX amb la proposició principal.

Resulta que la presència de verbs modals també provoca opacitat quan hi ha implicats adjunts finals (conjugats), el subjuntiu dels quals normalment és transparent. Considerem el parell d'exemples següents:

- (89) La Cristina ha de cantar perquè se n'adoni, de la seua veu.
 (90) El govern hauria d'ésser a l'atur perquè prengüés consciència del problema dels aturats.

Tant (89) com (90) són gramaticals quan el subjecte de la subordinada i el de la principal correferen; s'assemblen, en aquest sentit, a (87) i (88). Si forcem la interpretació no epistèmica del modal, mitjançant la presència d'un verb aspectual,¹⁷ l'obviació resulta imprescindible, tant en el cas dels complements argumentals com en el cas de les frases finals:

17. En la mesura que els modals epistèmics constitueixen el nucli de FLEX estan més «allunyats» del verb principal que els modals no epistèmics, que són vertaders adjunts al verb de l'oració. Picallo (1985) prova aquesta «distància» intercalant verbs auxiliars i aspectuals:

- (i) *Tornava a poder* tocar el piano (= «tornava a ser capaç de tocar el piano»)
 (ii) Podia *haver* tocat el piano (= «era possible que hagués tocat el piano»)

A (i) i a (ii) els modals només tenen la lectura que s'indica, no epistèmica en el primer cas, epistèmica en el segon. La presència inicial de l'aspectual a (i) comporta la lectura no epistèmica de *poder* (equivalent a «ser capaç» o «tenir permís»), mentre que la presència no inicial de l'auxiliar a (ii) comporta la lectura epistèmica del modal (equivalent a «ser possible»). Jackendoff (1972) detalla les diferències entre les dues interpretacions (p. 100) i n'ofereix una llista prou completa de casos.

- (91) [pro_i espero que _j comenci a poder deixar de fumar].
 (92) [La Cristina_i comença a haver de cantar perquè pro_j se n'adoni, de la seva veu].

A (91) i (92) no s'obtenen les interpretacions correferents dels subjectes. Si, en canvi, forcem la interpretació epistèmica alterant l'ordre de l'aspectual i el modal, tornem a fer possible la correferència dels subjectes:

- (93) [pro_i espero que pro_j pugui començar a deixar de fumar].
 (94) [La Cristina_i ha de començar a cantar perquè pro_j se n'adoni, de la seua veu].

Si el predicat principal no és agentiu, la presència del modal d'obligació és suficient per «llicenciar» la frase final, i es poden observar els mateixos efectes pel que fa a les relacions de correferència:

- (95) [La Maria_i ha d'estar malalta perquè pro_j li deixi el cotxe].
 (96) [La Maria_i ha de tornar a estar malalta perquè pro_j li deixi el cotxe]
 (97) *[La Maria_i torna a haver d'estar malalta perquè pro_j li deixi el cotxe].

(95) és bona amb la interpretació correferent (i la lectura epistèmica del modal); a (96) la interposició de l'aspectual força la lectura epistèmica del modal, i s'obté una altra vegada la interpretació correferent; a (97), en canvi, la presència inicial de l'aspectual força la lectura no epistèmica del modal, i llavors la correferència dels subjectes és impossible.¹⁸ Aquests resultats tan regulars són coherents

18. Tanmateix, (97) fóra gramatical amb la versió infinita de la frase final, o simplement amb la lectura disjunta dels subjectes: naturalment, l'única interpretació possible del modal fóra la no epistèmica. Aquestes serien les dues possibilitats:

- (i) Torna a haver d'estar malalta per deixar-li el cotxe.
 (ii) Torna a haver d'estar malalta perquè el Joan li deixi el cotxe.

amb la hipòtesi de la creació d'opacitat dels modals, quan ocupen el nucli de FLEX, i permeten estendre-la, una vegada més, als adjunts finals. La diferència pertinent que volíem assenyalar ací és la següent: els modals creen opacitat en complements argumentals quan apareixen a l'oració subordinada [exs. (87)-(88) i (93)]; i en creen en complements adjunts, en canvi, quan apareixen a l'oració principal [exs. (89)-(90) i (94)-(96)]. Això és lògic si tenim en compte com es formarien les cadenes temporals en cada cas: una altra vegada el fet que el subjuntiu dels complements argumentals sigui exigít pel verb principal, a diferència del subjuntiu dels adjunts, és la dada fonamental que s'ha de tenir en compte. Aquesta sembla l'única raó per la qual un modal des de la seqüència principal pot desfer la transferència d'un subjuntiu típicament obviatiu com el de les frases finals.

En resum, la presència d'operadors lògics o elements de valor modal (i, eventualment, els mateixos verbs modals) provoca l'aparició de subjuntius no obviats de manera uniforme. L'obviació sembla reservada als contextos en què aquests elements no hi són: un tipus de complements argumentals en subjuntiu, i les frases finals. La relació entre modals, subjuntiu i opacitat fa bona la següent afirmació de Picallo (1985):

«The intuitive idea behind this proposal is that the scope of some sentential operators such as fully specified [+ Tense] or an epistemic modal appear to delimit domains for the interpretive rules to apply defining basic units for the processing of sentences» (PICALLO 1985, p. 266).

En el primer cas s'afirma que només quan ella està malalta deixa el cotxe; en el segon cas, que només quan ella està malalta li deixen el cotxe. En tots dos casos la presència d'un modal d'obligació comporta l'assignació del paper temàtic d'agent al subjecte (ja que el verb principal és no agentiu per definició), i aquesta condició permet l'aparició d'un adjunt final. Les oracions finals de (i)-(ii), per això mateix, han d'aparèixer dins el SV -i no podrien iniciar la frase-, a diferència del que passa quan el modal d'obligació té la lectura epistèmica, com a (96), del text; en aquest cas, l'adjunt final pot iniciar la frase:

(iii) Perquè li deixi el cotxe, ha de tornar a estar malalta.

Si volíem estendre aquesta apreciació més enllà d'un verb i els seus arguments, hauríem de començar a estudiar quin és l'àmbit d'aplicació d'aquests operadors oracionals i entendre'n el funcionament. Els complements adjunts plantegen problemes de diferent abast teòric, i poden posar a prova prediccions que hàgim fet en altres camps.

Les oracions finals són una excepció dins el seu conjunt. No estaria fora de lloc recordar ara que només les oracions finals depenen, a diferència dels altres adjunts, d'una distribució específica de papers temàtics a la seqüència principal. En la mesura que això és inhabitual quan es tracta d'adjunts, aquesta dependència temàtica fa de les frases finals meitat complements adjunts meitat complements argumentals, com si diguéssim. Que les versions finals conjugades siguin sensibles a l'obviació és coherent amb aquests fets. L'obviació és típica dels subjuntius argumentals, i (per la mateixa raó) de l'únic adjunt que depèn d'una distribució temàtica a la seqüència principal. Sembla com si l'abast de la cadena temporal que crea l'obviació hagués d'ésser un verb i els seus arguments, o, en el seu defecte, un verb i un complement sensible a la resta d'arguments. De manera que en realitat totes les operacions d'abast (*scope*) dels operadors estarien limitades a determinats contextos sintàctics, com pensàvem.

Per això el subjuntiu de les frases finals s'assembla al subjuntiu obviatiu dels complements argumentals: perquè les frases finals participen, sense ser-ho, de la distribució dels arguments a la frase matriu. A mig camí dels arguments, com havien intuït alguns gramàtics tradicionals,¹⁹ formen part de la classe dels complements

19. No deixa de ser remarcable que un gramàtic com Gili Gaya (1961) –seguit d'altres, com A. M. Badia (1962)– parli de les oracions finals com d'oracions de *complemento indirecto* (en principi, pel sol fet estructural d'ésser introduïdes per la mateixa preposició que pot introduir una mena de datius/benefactius). En un cert sentit, la comparació és desafortunada, perquè agafa per les puntes aquell paral·lelisme estructural: les oracions finals no poden pronominalitzar, a diferència dels datius (proposicionals o no) i, naturalment, de la resta de proposicions regides:

- (i) Va dedicar la nit a llegir antropologia/Hi va dedicar la nit.
- (ii) Va dir que vingués/Ho va dir.

adjunts. Les frases causals conjugades, d'altra banda, recorden els complements argumentals en indicatiu: i, de fet, en la seua versió no conjugada són sensibles parcialment a la distribució de papers temàtics de la seqüència principal. Com un tipus de complements argumentals en indicatiu, reaccionen a la negació en un domini pròxim, però el subjuntiu provocat per aquesta no és obvatiu, com no ho és tampoc la resta de subjuntius provocats per la presència d'elements de valor lògic o operadors modals.

L'excepcional sensibilitat de les frases causals a la presència de la negació revela una entre les diferents opcions configuracionals disponibles (*vid.* n. 15); a diferència de la resta d'adjunts i entre altres opcions, les causals amb *com que* són sempre inicials (en el sentit de pre-verbals) i, per tant, immunes a la negació lògicament. Aquesta diversitat estructural contrasta a nivell de procediments amb la dependència temàtica de les frases finals.

Si és veritat que la gramàtica d'una llengua no disposa de regles específiques per a construccions particulars, la recerca haurà de continuar en la direcció d'assenyalar els principis pertinents que interaccionen en el processament de les oracions i d'examinar-ne l'abast i el funcionament. Els complements adjunts plantegen, en aquest sentit, una pila de problemes ben suggerents. Aquestes pàgines han volgut eixamplar una recerca en marxa, l'anàlisi de la interacció entre els operadors modals, el subjuntiu i l'opacitat; més recerca ajudaria a entendre qüestions que ací queden poc clares i, naturalment, en suscitaria d'altres.

AMADEU VIANA
Estudi General de Lleida

Però en algun sentit l'afirmació de Gili Gaya és coherent amb el fet que els adjunts finals ocupin un lloc especial entre la resta de complements adjunts, en la mesura que mantenen una relació més estreta amb la resta d'arguments de la frase, com manifesta la creació de dominis transparents. *Vid.* també el que comentem al començament d'aquests fulls a propòsit de la *Jerarquia Temàtica*.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA 1962 A. M. BADIA, *Gramàtica catalana* (Madrid, Gredos, 1962).
- BONET 1986 S. BONET, *Ressenya* [71], «Butlletí Bibliogràfic», «Llengua & Literatura», 1, (1986), ps. 547-564.
- BONET-SOLÀ 1986 S. BONET i J. SOLÀ, *Sintaxi generativa catalana* (Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1986).
- BOSQUE 1980 BOSQUE, *Sobre la negación* (Madrid, Cátedra, 1980).
- CHOMSKY 1981 N. CHOMSKY, *Lectures on Government and Binding* (Dordrecht, Foris, 1981).
- COROMINES 1971 J. COROMINES, *Lleures i conserves d'un filòleg* (Barcelona, Club Editor, 1971).
- FABRA 1956 P. FABRA, *Gramàtica catalana* (Barcelona, Teide, 1956).
- GILI GAYA 1961 GILI GAYA, *Curso superior de sintaxis española* (Barcelona, Vox/Bibliograf, 1961).
- HAEGEMAN 1984 HAEGEMAN, *Remarks on Adverbial Clauses and Definite NP-Anaphora*, «Linguistic Inquiry», 15.4 (1984), ps. 712-715.
- HAEGEMAN-WEKKER 1984 HAEGEMAN-WEKKER, *The Syntax and Interpretation of Futurate Conditionals in English*, «Journal of Linguistics», 20.1 (1984), ps. 45-47.
- JACKENDOFF 1972 JACKENDOFF, *Semantic Interpretation in Generative Grammar* (Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 1972).
- MANTECA 1981 MANTECA, *Gramàtica del subjuntivo* (Madrid, Cátedra, 1981).
- PICALLO 1964a PICALLO, *The INLF Node and the Null Subject Parameter*, «Linguistic Inquiry», 15.1 (1964), ps. 5-102.
- PICALLO 1984b PICALLO, *La interpretació obviativa i la noció de categoria de règim*, dins *Estudis gramaticals*, 1984 (Bellaterra, UAB, 1984), ps. 217-249.
- PICALLO 1985 PICALLO, *Opaque Domains*, tesi doctoral (no publicada) (CUNY, 1985).
- REINHART 1983 REINHART, *Anaphora and Semantic Interpretation* (Londres, Croom and Helm, 1983).
- RIGAU 1980 G. RIGAU, *La referència en els SNs del català*, «Estudis Universitaris Catalans», XXIV (Miscel·lània Aramon, 2) (1980), ps. 523-542.
- ROTHSTEIN 1983 ROTHSTEIN, *The Syntactic Forms of Predication*, tesi doctoral (no publicada) (MIT, 1983).

- SEGARRA 1985 M. SEGARRA, *La reforma lingüística catalana*, tesi doctoral (publicada fragmentàriament) (Universitat Autònoma de Barcelona 1985).
- STOWELL 1981 STOWELL, *Origins of Phrase Structure*, tesi doctoral (no publicada) (MIT, 1981).
- SUÑER 1986 SUÑER, *On the Referential Properties of Embedded finite Clause Subjects*, dins I. BORDELOIS, H. CONTRERAS i K. ZAGONA (eds.), *Generative Studies in Spanish Syntax* (Foris, Dordrecht, 1986), ps. 183-196.